

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2024. május 6.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

OKTATÁSI HIVATAL

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes **értékítélete** eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó **véleménye** eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

A szövegértési-nyelvi feladatsor megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok adhatók. A feladatlap közli a konkrét feladatoknak megfelelő kritériumokra kapható részpontszámokat. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- A javító tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségek vagy külön sorban szerepelnek, vagy / jel különíti el őket egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

SZÖVEGÉRTÉSI-NYELVI FELADATSOR

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre! Bizonyos feladatok végén zárójelben közöljük, hogy mely szövegrészlet(ek) alapján kell válaszát megadnia.

Leczo Bence: *Tekercsek, kódexek, átkok – történetek a könyvek születéséről*

1. A könyv általában a bölcsesség és az isteni tudás szimbóluma, kinyilvánított vagy ki nem nyilvánított voltára a könyv becsukott, illetve kinyitott állapota utal az ábrázolásokon. Egyiptomban a *Halottak könyvét* a halott mellé helyezték a sírba, hogy igazolja őt a túlvilágon. A könyv eredetileg – vagyis még írástekercsként – hatalmi szimbólum volt, amit az uralkodó tartott a kezében saját törvényeinek jelképeként.

A Könyvek könyve, vagyis a *Biblia* nevét közvetetten Büblösz városáról kapta. A bibliion ógörögül könyvtekercset jelent, és az egyiptomi papiruszjelentésű biblosz szóból származik, ami pedig Büblöszről kapta a nevét. [...] A kötet fedelén az alfa és az ómega, a kezdet és a vég betűje látható. Ez a könyv az isteni tudás szimbóluma. Leggyakrabban az evangélistákat ábrázolják könyvekkel. Az ikonográfiában¹ az *Ószövetség* irattekercként, míg az *Újszövetség* könyvként jelenik meg.

A muszlimok hite szerint a *Korán* Allah része, és korábban keletkezett, mint a világ. A *Biblia*, a *Korán* vagy a kínai *Si-king* mindegyike könyvgyűjtemény, amik fára, kő- és agyagtáblákra, viaszlapokra, papirusztekercsekre készültek vagy szájhagyomány útján maradtak fenn. Ilyenkor maga a tudó a könyv, a hordozó.

2. Ha könyvre gondolunk, azonnal a nyomtatás jut eszünkbe. De míg Gutenberg találmánya után valóban ezt jelenti a könyv, addig a középkorban a kódexek, az ókorban pedig a tekercsek látták el ugyanezt a funkciót. Az alexandriai könyvtárban vagy hétszázezer tekercset őriztek, de a jelenlegi becslések szerint is egy időben félmillió művet tároltak itt – ez az akkoriban létező összes könyv harminc és hetven százaléka között lehetett. Több mint száz tudós dolgozott itt, hogy kutassanak, fordítsanak, másoljanak.

¹ ikonográfia: képi ábrázolás

3. Nem a görögöknél indult azonban a műveltség: a babiloniak agyagtáblát használtak hordozóként. Ennél már csak a falfeliratok régebbiek. Az írás megjelenése végtelenül gyakorlatias: ha egy ember meghal, minden megszerzett tudása a sírba száll, és lehetetlenség reprodukálni azt, csak a csalóka emlékezetben bízhatunk. Az írás kezdetben fix helyekre – kőre, fára, falra – készült, csak később lett igény arra, hogy mobilis legyen, így lett a fa vagy agyagtábla hordozóvá, könyvvé. Ezeket aztán gyűrűkkel kapcsolták egymásba, ami ugyan mobilisabb volt, mint egy falra rótt szöveg, de még mindig súlyosak voltak – egyes történetek szerint a kínai vándorfilozófus, Mo Ti háromszekérnyi bambuszköteggel utazgatott.

Babilonban és Asszíriában az agyagtábla-irodalom hatalmas termeket töltött meg, miközben klasszikus könyvként jóval kisebb helyen is elférnének. A merev felületre való írás egyrészt nehezíti a hibák javítását, de egyébként magát az írást is energiaigényesebb feladattá teszi.

Így a papirusz, a pergamen és a papír megkönnyítette az írást, és a hordozhatóságot is: sőt, az anyag definiálta a formát is. A papiruszt nem lehetett hajtogatni, mert megtörik, cserébe jól hajlítható, ezzel meg is született a tekercs. Ez a könnyebbség járulhatott hozzá, hogy terjedelmesebb művek is fennmaradtak, például Homérosz eposzai.

4. A pergament – amely kezelt állatbőr – már lehetett hajtogatni, és a másik oldalára is lehetett írni, ami a papirusznál a rostozat miatt nehézkes: nagyobb terjedelmű művek így kisebb helyet foglaltak, mint korábban. És bár a pergamen jobb volt, mint a papirusz, egy *Biblia* lemásolásához egy komplett juhnyáj bőrére volt szükség. Egyre csak gyarapodott a leírandó tartalom, így a papír megjelenése – több más kritérium teljesülésével – nemcsak a könyvek nagy számú születését tette lehetővé, hanem azt is elérte, hogy a műveltség ne csak egy kisebbség privilégiumai közé tartozzon.

5. A pergamen megjelenése mellett az ókori Rómában elkezdték összefűzni és falapokkal lezárni az oldalakat, ezzel pedig megszületett a könyv formátuma. Míg a papirusztekercsek tartásához olvasás közben két kézre volt szükség, addig a kódexet csak letámasztották, és jegyzetelni is lehetett böngészés közben. A kereszténység elterjedése pedig a kódex dominanciáját hozta magával, és a Kr. u. 6. századra teljesen felváltotta a tekercset. A könyv mellett a másik forradalmi újítás a könyvnyomtatás volt, amit Johannes Gutenberg találmányához kötünk, viszont ennek is voltak előzményei.

6. Az első, keletkezési dátummal ellátott nyomtatott könyvet például nem Németországban, hanem Kínában kell keresni az első évezredben, ez volt a *Gyémánt szútra* 868 körül. A technika faragott fakockák felhasználásából állt. A *Gyémánt szútra* megtalálója egy taoista szerzetes volt 1900-ban, aki felfedezett egy, a 11. század óta lezárt üreget. Az első európai, aki láthatta az ott őrzött dokumentumokat, a magyar Sir Stein Aurél volt. [...]

Az iratok között ott volt a *Gyémánt szútra* is. Az általa felfedezett csaknem félezer barlang a világ legnagyobb szabadtéri galériája, több mint negyvenötezer négyzetméternyi, élénk színű freskóval, amiket a sivatagi szél remekül megőrzött. Érdekes adalék, hogy ekkoriban a brit indiai kormányzat szolgálatában állott Stein Aurél, így a megtalált tárgyak a British Museum gyűjteményét gyarapították. Rövid budapesti látogatásaikor előadásokat is tartott, 1895-től az MTA tagja volt. Végrendelvényben nyomtatott könyveit, kéziratát egy részét és hétezer fényképgyűjteményét az Akadémia könyvtárára hagyta.

7. Mindeközben Európában másológyműhelyek működtek. Itt másolták, díszítették az egyházi és világi köteteket. Úgy kezelték, mint az Istenhez közelítés egy módját. A másolási procedúra hosszas volt, és rengeteg munkát igényelt, éppen ezért a másolók – jobb híján – átkokkal igyekeztek védeni a művet. Egy középkorból fennmaradt könyvátok így szól: „Ki e könyvet ellopta vagy kölcsönkérte, de vissza sose adta tulajdonosának, váljék e könyv kezében kígyóvá, mely szétmarcangolja. A benuulás átka sújtson reá és az összes rokonára.” [...]

8. Gutenberg a 15. század közepén találta fel a nyomdagépet, s ezzel megnyílt az út a tömeggyártás és a kereskedelmi célú könyveladások tömegesítése előtt.

A század végére Németországban már kb. háromszáz nyomda működött. A reneszánsz európai elterjedéséhez hozzájárult, hogy viszonylag olcsón váltak elérhetővé a nagy ókori klasszikusok. Azzal, hogy egyszerre sok ember ugyanazt a könyvet olvashatta, politikai és kulturális irányzatok alakulhattak ki, és terjedhettek el addig nem ismert gyorsaságban. A széles körben megismert könyveknek köszönhetően különböző országok tudósai relatíve hamar jutottak hozzá kollégáik munkáihoz, ami segítette a technológiai fejlődést is.

9. Ezekhez a forradalmi változásokhoz kapcsolódik egy újabb paradigmaváltás², aminek a szemtanúi lehetünk. Az még nem mondható meg, hogy a digitalizált szöveg miként alakítja át a hozzá kötődő viszonyunkat: milyenek lesznek a szerzői jogok, ha egyáltalán lesznek, hogyan befolyásolják az olvasási szokásokat a digitális hordozók egy olyan korban, amikor a könyv nem tűnt el teljesen, de már nem számít elsődleges információhordozónak.

A feladatlap bázisszövege az eredeti forrásszöveg módosításával (rövidítésével, nyelvtani egyszerűsítésével), de az eredeti szöveg integritásának megtartása mellett jött létre.

Az eredeti szöveg forrása: <https://kultura.hu/tekercek-kodexek-atkok-tortenetek-a-konyvek-szuleteserol/>

A teljes cikk a *Magyar Kultúra magazin* 2023/5. számában olvasható.

1. a) A *Tekercsek, kódexek, átkok – történetek a könyvek születéséről* című szöveg műfaja / szövegtípusa ismeretterjesztő szöveg. Melyik stílusrétegbe sorolható ez a műfaj?

– a tudományos stílusrétegbe

Adható: 1, 0 pont

b) Nevezze meg ezen stílusréteg két jellemzőjét a szöveg alapján!

Lehetséges válaszok:

- elsődleges célja az ismeretközlés, tájékoztatás / referenciális funkció
- a szöveg megalkotásakor számításba kell venni a befogadót (laikus vagy szakmai közönség)
- megfogalmazása pontos, egyértelmű
- törekedni kell a tárgyyszerűségre
- a szövegek követik a nyelvi és helyesírási normát
- a társalgási stílusnál nagyobb fokú kötöttség, szabályozottság jellemzi
- gyakran használ szakszavakat
- objektivitás, érzelmek kerülése
- modalitás szempontjából a kijelentő mondatok túlsúlya jellemző
- gyakoriak az ok-okozati viszonyok stb.
- forráshivatkozás
- magyarázó lábjegyzetek

Bármilyen más, helytálló válaszlelem elfogadható.

Adható: 2, 1, 0 pont

2. Fogalmazza meg a szöveg témáját egy összetett mondatban! (Válasza a szöveg egészére vonatkozzon.)

Minden, tartalmilag helytálló válasz elfogadható, 1 pont.

Ha a tartalmilag helytálló válasz nyelvtanilag is megfelel az elvártnak – azaz egy összetett mondatban megfogalmazott válasz –, akkor további 1 pontot kaphat a vizsgázó.

Adható 2, 1, 0 pont.

3. Melyik két számozott szövegegységhez kapcsolódhat leginkább az alábbi cím? Írja a szövegegységek számát a cím mellé!

A könyv vallási szimbólum, az Istenhez közelítés módja 1 7

A két szövegegység számának a sorrendje tetszőleges.

Adható: 2, 1, 0 pont

² paradigmaváltás: túllépés korábbi tényeken, alapvető változás

4. Állítsa megjelenésük szerinti időrendbe az alábbi információhordozókat a szöveg alapján! Az 1-es számot a legkorábbi információhordozó kapja!

kódexek 4 agyagtáblák 3 szóbeliség 1 falfeliratok 2

Hibátlan sorrend esetén (4, 3, 1, 2) adható 1 pont.

Adható 1, 0 pont.

5. a) Milyen jelentős változást hozott az írás megjelenése az emberiség történetében? Két eltérő válaszelemet fogalmazzon meg! (3)

Lehetséges válaszelemek

- a tudás átörökítése a következő nemzedékre / ne szálljon sírba az ember tudása a halála után
- ne csak a memóriánkra hagyatkozzunk / az emlékezet megcsalhat
- terjedelmesebb művek is fennmaradhattak

A „végtelenül gyakorlatias” válasz önmagában nem ér pontot.

Adható 2, 1, 0 pont.

b) Különítse el az íráshordozók két csoportját az írás megjelenésének szempontjából a 3. szövegrész alapján! Mindegyikre írjon két-két példát! (3)

1. csoport: merev / fix helyekre való írás, fix helyeken jelent meg az írás

Két példa: kő, fal / barlang fala, fa

Adható 2, 1, 0 pont. A csoport meghatározása 1 pont. A két példa együttesen ér 1 pontot.

2. csoport: mobilis az információhordozó, melyre írnak

Két példa: pergamen / papirusz / papír / tekerecs

Adható 2, 1, 0 pont. A csoport meghatározása 1 pont. A két példa együttesen ér 1 pontot.

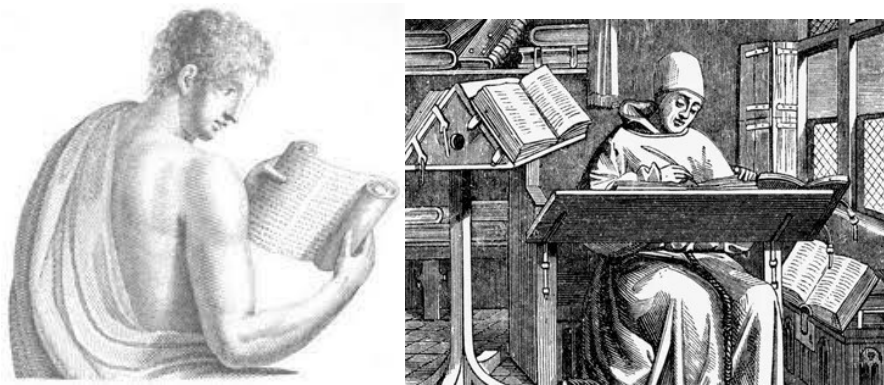
6. Jellemezze a papiruszt és a pergament a szöveg információi alapján! (3, 4, 5) Töltse ki a táblázatot egy-egy további jellemzővel!

Lehetséges válaszelemek

Az információhordozók	előnye	hátránya
papirusz	jól hajlítható / a tekerecsforma hosszabb szövegek tárolására is alkalmas / olcsóbb a pergamennél / megkönnyíti az írást és a hordozhatóságot	nem lehet hajtogatni, mert könnyen törik
pergamen	mindkét oldalára lehetett írni	kezelt állatbőr, ezért elég drága / egy egész juhnyáját kellett leölni

Adható 2, 1, 0 pont.

7. a) Hogyan változott meg az olvasás módja, amikor a tekercseket felváltották a könyvek? Válaszát az alábbi képek és az 5. szövegegység alapján fogalmazza meg!

1. kép forrása: <https://www.pamono.com/vincenzo-campana-ancient-reader-etching-18th-cenrury>

2. kép forrása: képrészlet <https://en.wiktionary.org/wiki/File:Scriptorium-monk-at-work.jpg>

Lehetséges válaszlemek

A tekercsek tartásához **két kézre volt szükség**, A kereszténység elterjedése a kódex dominanciáját hozta magával, és a Kr. u. a 6. századra teljesen felváltotta a tekercset. **A könyvet / kódexet már letámasztották, ezáltal felszabadult a kéz.**

Adható: 1, 0 pont

b) Hogyan segítette az olvasási mód megváltozása a tanulást, milyen új lehetőséget nyitott a szövegekben való elmélyülésre? (5)

Mivel felszabadult a kéz, lehetővé vált a **jegyzetelés**, böngészés. / Lehetővé vált a **jegyzetelés**.

A szövegből vett megfelelő idézet is elfogadható.

Adható: 1, 0 pont

8. A szöveg szerzője több híres könyvtárat is említ írásában. Vesse össze az alexandriai könyvtárat és a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárát! (2, 6)

a) Milyen közös jellemzői vannak a két könyvtárnak? Írjon két hasonlóságot a szöveg alapján!

HASONLÓSÁG, KÖZÖS JELLEMZŐ

Lehetséges tartalmi elemek

- kéziratokat őriznek
- írott dokumentumok őrzői
- tudósok kutatnak, dolgoznak mindkettőben / tudományos célokat is szolgálnak
- a kultúra, a tudás örökítői

Adható 2, 1, 0 pont. Más lehetséges válaszlemek is elfogadhatók.

b) Vesse össze a két könyvtár állományát! Írjon egy különbséget a két könyvtár állományáról a szöveg alapján!

ELTÉRÉS, KÜLÖNBSEG a könyvtári állományban

<p>A a tudás hordozói a tekercesek</p>		<p>B a könyvnyomtatás utáni információhordozók is részei az állománynak</p>
---	---	--

Adható 1, 0 pont.

9. A világ első, keletkezési dátummal ellátott nyomtatott könyve a *Gyémánt szútra*. A keresett szavak, szószerkezetek ezzel a művel állnak kapcsolatban. Írjon egy-egy példát az alábbiakra a 6. szövegegység 1-5. sorából!

- ❖ **tárgyas szószerkezet:** könyvet keresni / felfedezett (egy) üreget / láthatta (a) dokumentumokat (Csak szószerkezet fogadható el.)
- ❖ **határozóragos összetett szó:** Németországban / évezredben (Elfogadható még: felhasználásából.)
- ❖ **befejezett melléknévi igenév:** ellátott / nyomtatott / faragott / lezárt / őrzött
- ❖ **szóelemek: szótó + főnévi igenév képzője:** keresni
- ❖ **írásban jelölt teljes hasonulás:** dátummal

Adható: 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont

10. a) Miért védték a középkori másolók átokkal művüket? Idézzon a 7. szövegegységből két okot!

- „a másolási procedúra hosszas volt”
- „rengeteg munkát igényelt”
- „(Úgy kezelték, mint) az Istenhez közelítés (egy módját).”

Két pont akkor adható, ha a vizsgáló mindkét válasza helyes, és válaszait idézőjelbe tette. Egy pont akkor adható, ha a vizsgáló mindkét válasza helyes, de nem tette válaszait idézőjelbe/ha a vizsgáló mindkét válasza helyes, de csak az egyik válaszát tette idézőjelbe.

Adható 2, 1, 0 pont.

b) Az a) kérdésre adott válaszát (a két okot) saját szavaival/szinonimákkal is fogalmazza meg!

Lehetséges válaszlemek

- sokáig tartott/sok időt vett igénybe egy-egy kötet lemásolása
- nagyon sokat kellett dolgozni, mire egy kötet elkészült
- kapcsolat a Teremtővel / szent könyv

Ha a vizsgáló szlengben fogalmaz vagy szólást ír, az is elfogadható.

Adható 2, 1, 0 pont.

11. Miért hozott jelentős változást a nyomtatás megjelenése az emberiség történetében? Két eltérő válaszleletet fogalmazzon meg a szöveg 8. része alapján!

Lehetséges válaszleletmek

- megindulhatott a **tömeggyártás /tömegek** juthattak könyvhöz / könyveladások **tömegesítése**
- viszonylag **olcsón** váltak elérhetővé a nagy ókori klasszikusok
- **gyorsan** terjedt a tudás
- **széles körben** terjedt a tudás
- a tudósok megismerhették egymás munkáit
- a fentiek a technológia fejlődését is segítették
- kultúraalakító tényező lett a könyv

Adható 2, 1, 0 pont.

12. Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I = igaz, H = hamis)

a) A fatáblára való írás nehezebb volt, mint a pergamenre írás.	I
b) Homérosz eposzai gyűrűkkel összekapcsolt agyagtáblákon maradtak fenn.	H
c) A szerzői jogok kérdése körül nem lehet vita napjainkban.	H
d) A gutenbergi nyomdagép feltalálása idején kb. háromszáz nyomda működött Németországban.	H
e) A <i>Biblia</i> a képi ábrázolásokon irattekercként jelenik meg.	H

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

13. Az alábbi képek a szöveg illusztrációi lehetnek. Írjon informatív képaláírást hozzájuk a szöveg alapján! (Idézetet is választhat a szövegből.)

Lehetséges válaszlelet

1. kép: pl. az evangélistákat gyakran ábrázolják könyvekkel vagy a könyv az isteni tudás szimbóluma

A kép forrása: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8a/Vangede_Kirke_2005-07.jpg/1024px-Vangede_Kirke_2005-07.jpg

Lehetséges válaszelem

2. kép: pl. Európában másolóműhelyek működtek *vagy* másoló szerzetes *vagy* scriptor *vagy* másolóműhely *vagy* a kódexet letámasztották, felszabadult a kéz

A kép forrása:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f2/Jean_Mi%C3%A9lot%2C_Brussels.jpg/800px-Jean_Mi%C3%A9lot%2C_Brussels.jpg

Lehetséges válaszelem

3. kép: Gutenberg nyomdagépe *vagy* Gutenberg a 15. század közepén találta fel a nyomdagépet *vagy* „megnyílt az út a tömeggyártás... előtt.”

A kép forrása: <https://mek.oszk.hu/12900/12995/html/nagykepek/10.jpg>

A megadottaktól eltérő, más releváns válaszelem is elfogadható. Az idézetként megadott képaláírás idézőjel nélkül is értékelhető.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

Az Irodalmi feladatlap megoldásának értékelése, pontozása

- A feladatsor értékelése a központi javítási-értékelési útmutató alapján történik. A javítási-értékelési útmutató közli a megoldás lehetséges tartalmi elemeit és az ettől való eltérés lehetőségét.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségek vagy külön sorban szerepelnek, vagy / jel különíti el őket egymástól.
- A központi javítási-értékelési útmutató tartalmazza az egyes feladatokra adható pontok megoszlását. Fél pont nem adható.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A javító tanár mindegyik feladatban jelöli a helyesírási hibákat a központi javítási-értékelési útmutatóban közölt hibatípusok szerint. A végső minősítésben értékeli az egész dolgozat helyesírását és írásképét.

Irodalmi feladatlap

1. Az alábbi idézet Szophoklész *Antigoné* című drámájából való. Az idézetben szereplő istenek közül válasszon kettőt, majd nevezze meg, minek az istenei ők!

Kar: Akárcsak a földre lecsapva a sas,
A szárnya: a pajzsa, mintha fehér
Hó fedne be mindent,
Fegyver rengeteg és
Lófark leng a sok sisakon.

Meg-megállt palotánk felett
– Gyilkos dárdasor áll körben
Szegezve a város hét torkának –
Hogy vérünk habzsolja a csőre,
S bástyáink koszorúját
A szurokfáklyák tüze által
Héphaisztosz foglalja el.
Igy hullámszik a háta körül
Arész vad lármája, amíg
Felgyürkőzik a harcra a sárkány.
Mert a dicsekvő nyelvet **Zeusz**
Gyűlöli és meglátva, hogy ők
Mint rohanó árvíz közelednek,
És büszkén csörrent az arany,
Ő arra vetette tüzét,
Ki éppen a célnál
Győzelmi dalára fakadni akart már.
[...]
Most már itt az idő
A harcok után hosszú feledésre,
S hogy az istenek szentélyeihez
Éjjeli táncban menjünk mind s Thébaiban a hangos
Dionüszosz legyen úrrá.

(Fordította: Trencsényi-Waldapfel Imre)

Lehetséges válaszlelemek

Az idézetben szereplő isten neve	Szerepköre, feladatköre
Héphaisztosz	az istenek fegyverkészítője/a tűz és a kovácmesterség istene/kézművesség
Arész	hadisten/a háború istene
Zeusz	főisten/a hatalom birtokosa/az ég, a vihar és a villámok ura
Dionüszosz	a szőlő és a bor istene/általában a földművelés és a termékenység istene is/a színhátság patrónusa/bor, mámor

Adható 2, 1, 0 pont.

2. Nevezze meg, hogy

a) az alábbi meghatározás mely műfajra illik! Írja a műfaj nevét a meghatározás után!

Kötött versformájú nagyepikai műfaj. Hősei hőszok, akik különleges képességekkel rendelkeznek, isteni erők támogatják őket, és egy közösség életét meghatározó tettet visznek véghez.

A műfaj: eposz

b) melyik magyar író mondhatta volna az alábbi üzenetrészletet!

Eltökéltem, hogy görbe tükröt tartok a világnak. Rövid novelláimban az alkotói közlést a lehetséges minimumra zsugorítom, hogy olvasóim a képzeletük maximumával fejtsék meg feladványszerű üzeneteimet.

Az író teljes neve: Örkény István

Adható 2, 1, 0 pont.

3. Határozza meg, hogy a felsorolt nevek mely irodalmi alkotás szereplői! Az adott irodalmi alkotás címét és műfaját is határozza meg, adja meg a szerző teljes nevét! (Egy helyesen kitöltött sor ér 1 pontot.)

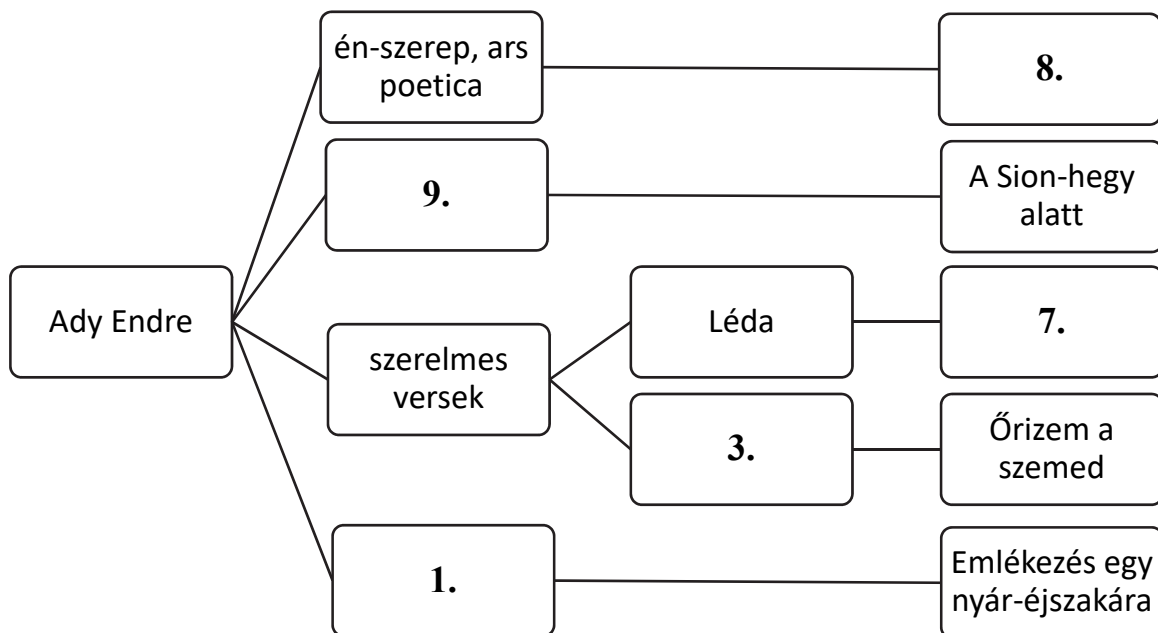
A szereplő neve	A mű címe	A mű szerzője	A műfaj
Szerecsen	<i>Az ajtó</i>	Szabó Magda	regény
Bede Anna	<i>Bede Anna tartozása</i>	Mikszáth Kálmán	novella
Balga	<i>Csongor és Tünde</i>	Vörösmarty Mihály	emberiségdráma / emberiségköltemény / filozófiai dráma / mesedráma / drámai költemény

Soronként adható 1-1 pont. (Elfogadható még: kétszintes drámamodell; Vörösmarty műfaji megjelölése: színhátság.)

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

4. Ady Endréhez kötődő neveket, verscímekeket, fogalmakat olvashat az alábbiakban. Válassza ki a felsoroltak közül a gondolattérképbe illő válaszelemeket, s azok sorszámát írja az ábrába! (Minden mezőbe csak egy szám kerülhet.)

1. háborúellenes versek	2. <i>Az Úr érkezése</i>
3. Boncza Berta	4. <i>Kocsi-út az éjszakában</i>
5. látomászerű tájversek	6. Dénes Zsófia
7. <i>Héja-nász az avaron</i>	8. <i>Góg és Magóg fia vagyok én...</i>
9. istenes versek	10. élet-halál versek

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

5. Az alábbi felsorolásban összekeveredtek a korstílusok, stílusirányzatok jellemzői. Válogassa szét ezeket, majd töltsse ki a táblázatot a minta alapján! Írja a jellemzők betűjelét a megfelelő oszlopba! Minden betűjelet csak egy helyre írhat. Ügyeljen arra, hogy a beírt betű egyértelmű, olvasható legyen! (Egy helyesen kitöltött sor ér 1 pontot.)

barokk	E	I
rokokó	B	H
romantika	C	D
impresszionizmus	A	G
naturalizmus	F	J

- A) a pillanatnyi hangulat, a benyomás művészete
- B) könnyed játékosság és finom, kecses formák
- C) az egyéniség kultusza, eredetiség
- D) a műfajok határai elmosódnak, lirizálódnak

E) irodalma nagyobb részben vallásos tárgyú, hitéleti, hitvitázó irodalom

F) témavilágában gyakran a nyers ösztönök, a brutalitás, a szexualitás kerül középpontba

G) kedvelt nyelvi eszközei a névszói (nominális) stílus, a szinesztézia, a hangszimbolika

H) kedvelt műfaja a dal tiszta rímekkel, virágmetaforákkal, miniatűr képekkel

I) túldíszített, dagályos stílus jellemzi

J) köznapi jelenségek aprólékos ábrázolása, a rideg tények pusztá bemutatása

Soronként a betűk sorrendje tetszőleges.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

6. Válassza ki a felsorolt szavak közül a versrészlet hiányzó szavait – a felsorolásban a szavak szótári alakját látja –, majd egészítse ki az adott versrészletet a szavak szövegbe illő nyelvi alakjával!

remény, él, teremtő, fél, sors, út, tető, boldogság, hegy, vár

„valaki jár a fák _____ hegyén _____

ki gyújtja s oltja csillagod

csak az nem fél kit a _____ remény _____

már végképp magára hagyott

én _____ félek _____ még reménykedem

ez a megtartó irgalom

a gondviselő félelem

kísért eddigi _____ utamon _____”

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

A MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes **értékkélete** eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó **véleménye** eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

A műértelmező szövegalkotás (egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé írása) javítási-értékelési útmutatója két részből áll:

I. a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból,

II. az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból.

A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.

Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot.

A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megíthető pontszámokat.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő. Nem elvárt a javítási-értékelési útmutató szakmai nyelvének használata.

Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.

A műértelmező szövegalkotás során a vizsgázó a két különböző szövegalkotási feladattól választ egyet. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.

2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 30 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 5 pont) adható pontok teljesítménytartományait. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.

3. Az értékelő a dolgozatot a három értékelési szemponton belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.

4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válasz elemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

<p>Tartalmi minőség – adható összesen 30 pont. A bázisszöveg és a feladat értéke; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, témataratás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint. Terjedelem: 500–800 szó.</p>	
30–25 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása
24–19 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény
18–13 pont	jellemzőn hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás, helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság, előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására
12–7 pont	alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására
6–0 pont	nem reflektál a feladatban adott szempontokra, sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont
<p>Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 500-800 szó) szerint.</p>	
5–4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem
3–2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás) elvárt terjedelem
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (500 szónál kevesebb)

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 5 pont a nyelvi regiszter, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
5–4 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; 1, esetleg 2 kisebb nyelvhelyességi hiba
3–2 pont	választékosságra törekvés, bizonytalanság a nyelvi regiszterben, mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
1–0 pont	a szövegre jellemző az igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Értelmezze Karinthy Frigyes novelláját! Dolgozatában mutassa be, a narrátor milyen eszközökkel ábrázolja az egyén és a történelem kapcsolatát, a művészi ösztönös (intuitív) és a logikára épülő tudományos megismerés kettősét! Térjen ki a novella szerkezetének és főbb motívumainak jelentésteremtő szerepére!

KARINTHY FRIGYES: AZ OLASZ FAGYLALTOS

I

Tizenhárom évvel ezelőtt volt – világosan emlékszem rá, mert B.-t nagyon szerettem és becsültem is. Az eljövendő magyar muzsika egyik legnagyobb reménysége volt valóban, huszonhat évesen, tele tüzzel és kedéllyel és hittel. Szlávosan túl érzékeny lélek maga is, mint eszményképe a költészetben, Petőfi, akinek verseihez önálló zenekölteményeket írt.

Akkor délután is muzsikáról volt szó. Két héttel előbb mutatták be egy szvitjét³ – a siker felkorbácsoló hatása alatt elfojtott, régi tervek lángoltak fel benne. Az operáról beszélt, aminek körvonalai abban az időben alakultak ki ködös, hősi szólamokban, a hangokból szőtt lélek húrjain – a készülő nagy operáról, ami már éjjel-nappal ott zengett benne, mióta elhatározta, hogy megírja. Most már hitt benne, hitte, hogy nemcsak az ő életében, de a muzsika történetében is fordulópont lesz ez a munka.

Az Andrássy úton sétáltunk lefelé, észre se vettük, hogy a Ligetbe értünk. Alkonyodott, és a tavaszi égbolt vörhenyes kékje áttüzesedett az ő lelkesedésétől – a felhők mögül szikrázó paripák dobogtak elő, a Zenit⁴ és Nadír⁵ mint a Szférák zenéjének⁶ Szólama és Ellenszólama megnyílt a fülünknek, s a távoli harangszó annyi volt csak, mint árva timpano⁷ ebben az óriási zenekarban. Hangosan magyarázott, égő szemekkel, kipirultan – csapkodta a karjait, sétapálcájával dirigálta a készülő Nyitányt, ötféle hangszer szólamát dúdolva, énekelve, mennydörögve és furulyázva, egyszerre – az egész ember élt, lobogott, mint egy ég felé törő ária. Elragadtatva néztem és hallgattam. És ekkor egyszerre leeresztette a karjait,

³ Szvit: a 17. században kialakult hangszeres zenei műfaj

⁴ Zenit: csillagászati kifejezés, tetőpont, az égbolt legmagasabb pontja. Átvitt értelemben valaminek a csúcspontja, tetőpontja

⁵ Nadír: csillagászati kifejezés, talppont, a zenittel ellentétes pont. A szemlélődő talpa alatti pont. Átvitt értelemben valaminek a mélypontja.

⁶ Szférák zenéje: a) az a képzeletbeli zene, amelyet az égitestek keringésükkel keltenek;

b) titkos, csodálatos égi zene. (Magyar értelmező kéziszótár)

⁷ Timpano: üstdob, illetve üstdobszó

és elhallgatott és eltűnődött. Csodálkozva kérdeztem, mi ütött belé – kedvetlenül válaszolt, aztán percekig szótlánul mentünk.

– Magam sem tudom, mi az – mondta –, egyszerre olyan halálisan rosszkedvű lettem.

Abban az időben, az akkoriban feltűnő új, forradalmi tudományok lelkes híve voltam – a szigorúan egzakt lélekelemző módszer⁸ felfedezései erősen foglalkoztattak, magamon és másokon kísérletezve kerestem mindenben a tételek igazolását. Nógatni kezdtem, próbálja meg ellenőrizni a gondolat- és képzetársulás útját, mielőtt a rossz hangulat beállt, hogy megtaláljuk azt a képzetet, a fertőző anyagot, ami kiváltotta, immel-ámmal engedelmessé. Kiderült, hogy semmi különös képzete vagy emléke nem volt.

– Ki fogsz nevetni – mondta végre kitörve –, emlékszel arra a talján⁹ fagyaltosra, aki két perccel ezelőtt erre jött az ösvényen, a kocsiját tolvaj?

– Igen – mondtam elgondolkozva –, még félre is álltunk egy pillanatra, hogy elmehessen mellettünk.

– Nahát – mondta ő fanyar mosollyal –, abban a pillanatban lett ilyen nehéz a szívem. Nem emlékszem az arcára – nem is érdemes, jelentéktelen, érdektelen arc volt. De ahogy elment mellettem, mintha hátulról fejbe ütöttek volna, egyszerre elszállt belőlem minden kedv, ami pillanattal előbb rángatott...

Megrázta magát, végigsimította a homlokát.

– Eh... ostobaság!...

Magyarázni próbáltam neki, hogy véletlen nincsen. Ha ő úgy érzi, hogy ez a beteges levertség az olasz fagyaltossal kapcsolatban lett úrrá rajta, akkor ez azt jelenti, hogy az olasz fagyaltos hasonlított valakire, vagy emlékeztette valamire, akár személyesen, akár a helyzetnél fogva, ahogy meglátta. Ez a helyzet talán szerepet játszott az ő múltjában, hihetőség még nagyon régen, a gyermekkorában, de tudattalanná vált, ahogy az új lélektan tanítja. Igyekeztek rájönni, milyen gyermekkori emlékét idézi fel szabadon ez a találkozás – ha rájön, azonnal el fog múlni a rossz hangulat.

Udvariasan végighallgatott, de nem látszott meg rajta, hogy meggyőztem. Ettől magam is kedvetlen lettem. Darabig még beszélgettünk, közönséges dolgokról, aztán elváltunk.

Akkor beszéltem vele utoljára. Egy hónap múlva kitört a világháború, és ő az első csapatokkal elment.

II

Múlt nyáron Padovában, korán érkezve az állomásra, egy óráig kellett várnom. A közeli utcákon barangolva, betértem egy osteriába.¹⁰ Halat ettem, chiantit¹¹ ittam rá, és unalmamban beszélgetni kezdtem a pincérrel, egy fekete szicíliai emberrel, aki valami oknál fogva emlékeztetett egy ismerősömrre. Rossz olaszágom sajátos karakterén hamar észrevette, hogy magyar vagyok, néhány magyar szót mondott, s e fölött való meglepetésemre bőbeszédűen dicsekedni kezdett, hogy tizennégyben¹² fél évig Pesten dolgozott, mint fagyaltos. „Ujjé, a lizsében¹³ nagyszerű” – dalolta ragyogó arccal, és biztosított, hogy Pest nagyon szép város.

⁸ Lélekelemző módszer: utalás Sigmund Freud pszichoanalitikus módszerére

⁹ Talján: olasz

¹⁰ Osteria: olasz kis étterem, italozó

¹¹ Chianti: híres olasz vörösbor

¹² Tizennégyben: 1914-ben

¹³ Lizsé: tévesen ejtett liget. A 20. század elején a Városligetről szóló dal részlete: „Ujjé, a Ligetben nagyszerű!”

Aztán az élettörténetét adta elő. Öt évig volt katona, az Isonzónál¹⁴ is harcolt – hogy mikor? Tizenhét elején, pár hónapig. Madonna, bizony az pokol volt!

A léha újságíró-kíváncsiság piszkálni kezdett – meginterjúvolni egy „ismeretlen katonát”, aki ellenünk harcolt a világháborúban. Néhány kérdést kockáztattam meg, köztük egy gyermekesen cinikusat.

– Mondja... ölt embert?

Vállat vont.

– Mi lövöldöztünk... hogy talált-e a golyóm, azt én nem tudhatom. Csak egy katonáról tudom biztosan, hogy én öltem meg. Véletlenül ott is maradtunk akkor, és nagyon sajnáltam szegényt.

– Hogy volt az?

– Kavernát¹⁵ csináltunk éccaka. Kilesték. A zöld parolis¹⁶ vadászok rajtunk ütöttek. Szétszaladtunk. Hajnalban, egy szikla mögött kuksolva, a tetőn távcsöves magyar tisztet vettem észre. A káplárom¹⁷ intett mögöttem. Belelőttem. Legurult, de függve maradt egy kiálló gyökéren. Másnap visszafoglaltuk az állást... ott nagy dolog volt az! Megtaláltuk a tiszt hulláját, leszedtük onnan. A kapszliját¹⁸ átadtam a szakaszparancsnoknak – őtőle hallottam, hogy híres zenész volt odahaza. Én kitüntetést kaptam. De sajnáltam szegényt, olyan kedves arca volt. Magam temettem el, keresztet is tettem a sírjára.

Mire a végére ért a történetnek, már tudtam, honnan ismerős nekem ez a volt fagyaltárus. Elszoruló torokkal és ökölbe szoruló kezekkel kérdeztem meg tőle, nem emlékszik-e a nevére?

És a pincér hosszas gondolkodás után képtelenül torz módon ejtve, de felismerhetően nevezte meg B.-t, aki ezerkilencszáztizenhét elején esett el az Isonzónál.

Karinthy Frigyes: *Az olasz fagyaltos*. In: Karinthy Frigyes (1946) *Betegek és bolondok. Elbeszélések*. Új Idők, Budapest

Feladatspecifikus értékelési szempontok

A Tartalom szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha

- I. a dolgozatíró bemutatja, milyen írói eszközökkel ábrázolja a narrátor az egyén és a történelem kapcsolatát,
- II. bemutatja a műben a művészi ösztönös (intuitív) és a logikára épülő tudományos megismerés kettősét,
- III. továbbá kitér a novella szerkezetének és főbb motívumainak jelentésteremtő szerepére.

Lehetséges tartalmi elemek a feladat kiírásának szempontjai szerint:

- I. **A dolgozatíró bemutatja, milyen írói eszközökkel ábrázolja a narrátor az egyén és a történelem kapcsolatát**

¹⁴ Isonzó: az I. világháború alatt 12 csatát vívtak a folyó partjainál 1915 és 1917 között. A csatákban kb. 300.000 magyar katona esett el

¹⁵ Kaverna: üreg, barlang a föld vagy a sziklák alatt

¹⁶ Paroli: katonai jelzés az egyenruha hajtókáján, mely jelzi, hogy a katona melyik egységhez, fegyvernemhez tartozik. A zöld a vadászok, a tartományi lövészek színe volt

¹⁷ Káplár: katonai rendfokozat: tizedes

¹⁸ Kapszli: töltényhüvely

- A narrátor az I. világháború után emlékszik vissza egy, a háború előtti, látszólag jelentéktelen történetre, s egy, a háború után átélt, az első történetet különös módon magyarázó élményére.
- Az első rész a „boldog békeidőkben” (egy hónappal az I. világháború kitörése előtt) játszódik a budapestiek szórakozásául szolgáló Városligetben, ahol – ahogy az olasz fagyaltos éneklí – „Ujjé, a lizsében nagyszerű!”. A tér és az idő konkrét. A beszélgetés, a hangulat idillinek tűnik a „halálosan” rosszkedvet nem okozó furcsa hangulatváltozásig. Ebben az első részben egy születendő műalkotásról folyik a beszélgetés, a művész eget-földet összekötő nagy operáról beszél, mely fordulópont lesz az életében, illetve a zenetörténet életében. A művészi fordulópontot a történelem felülírja.
- A novella számmal is elkülönített második része újra a békeidőben játszódik. Ám kitörölhetetlenül beleszól a mindennapi életbe is a háború. Az újságíróéba azzal, hogy a látszólag felületesen induló kíváncsi kérdezés emberi tragédiákat mutat meg. Az olasz fagyaltos emlékéből sem kitörölhető a gyilkosság, hiszen próbált a borzalom ellenére is ember maradni (eltette a magyar tisztet, utánajárt, ki is volt ő, e „kedves arcú” katona).
- A csattanószerű felismerés forrásai: a kihagyás (13 év történéseinek kihagyása), a pusztítás sugallása (utalás a háborúra, a katonának bevonuló művészre), a látszólag a történethez csak mellékesen kapcsolódó fagyaltárus, aki a második rész központi alakja lesz.
- A kiskocsmái borozás felidézi Radnóti gyönyörű sorát: „...és beleisznak majd a poharunkba, kik [...] idegen legelőkön alusznak.”
- A történelem kiszámíthatatlannak, végzetszerűnek tűnik, az egyes ember által kiismerhetetlennek és kivédhetetlennek.

II. A művészi- és a tudományos megismerés kettőse:

- A novella a megismerés két lehetséges módját mutatja be. B.-hez, a zenész személyéhez a művészet révén elérhető, de megmagyarázhatatlan megismerés társul. Vele szemben a narrátor figurája az analitikus, lélekelemző (pszichoanalitikus) megismerés tudományos módszerét követi.
- B. lelkesedése a Ligetben hallhatóvá tette a Szférák zenéjét: művészi léte kapcsolatot teremtett az ember és a világmindenség rejtett és titkos zenei összefüggései között. B. az olasz fagyaltárussal való találkozásban ösztönösen megsejtette saját halálát („halálosan rosszkedvű lettem”): megérzései a jelenben a jövő tragikus eseményeihez kapcsolódtak. Megismerése tehát a sejtelemhez (intuíció) kötődött, a jövőre irányult.
- Az elbeszélő a kor forradalmian új, tudományos és divatos megismerési módját követte: a lélekelemzés (pszichoanalízis) segítségével akarta meghatározni B. baljós sejtelmének múltbéli kiváltó okát. Az ő megismerési folyamata tehát a múltból a jelenbe tartott.
- Az elbeszélő számára a freudi lélekelemzés egzakt tudomány, a művész B.-t ez a vélekedés nem győzte meg. Misztikus látomása az eget-földet összekötő zenéről, a számára is értelmezhetetlen „halálos” balsejtelve művészi ösztönein, intuícióin nyugszik. A művet a „vég felől” olvasva: a nyelven túli, a logikailag meg nem ragadható művészi intuíciót igazolta az idő.

-
- A mű létértelmező narratívája felfogható a bergsoni intuíción tan és a freudi pszichoanalízis párbeszédének/vitájaként.

III. A mű szerkezete

- A novella két, egymástól számozott részekben elkülönített egységből áll.
- Mindkét rész egy-egy életkép.
- Mindkét egység egy-egy idilli képpel indul: a Városliget művészi-alkonyi-, illetve a padovai, háború utáni békés idilljével.
- Mindkét rész idilli kezdete negatív fordulatot vesz: az egységek vége egy sorstragédiához kapcsolódik: az első megelőlegezi, megsejteti, a második azt igazolja vissza.
- A két rész szerkezeti viszonya a párhuzamokon túl inverz is. Ezt az inverziót/megfordítást a helyszínek, a történések és a szereplők pozíciója jelzi.
- Az első egységben az olasz fagyaltos a vendég Pesten, ezzel szemben a másodikban a narrátor szerepel vendégként Padovában. A vendég-motívum inverz szerepeltetése a szereplők különállását jelzi, sorsuk azonban mégis személyesen kapcsolódik B. halálához. A különállásnak a halálhoz kötése a háború általános, mindenkire vonatkozó értékvesztésének tényét hangsúlyozza.
- Az első részben B. halála csak sejtelen, még be nem következett, majdani tény, ami maga köré rendezi az elbeszélőt és a fagyaltost.
- A második részben B. halála már a múltban bekövetkezett tényként szervezi maga köré az érintett szereplőket.
- A két rész közötti fordulópontot a második egységben meghivatkozott háború (I. világháború) jelenti. Ez a csak utalásokban jelen lévő idősík, a maga tragikus történelmi eseményeivel, a novella tengelye. Minden ehhez az idősíkhöz és legfőbb történéséhez mérve nyer értelmet a műben.
- A fenti tengelyt is figyelembe véve a novella szerkezete az elbeszélő visszatekintő nézőpontjából kiindulva időrendre (kronológia) épül.
- A visszaemlékező elbeszélő személye a novellában hangsúlyosan van jelen. A mű elbeszélési ideje és tere valós.

Motívumok:

- A novella a „B.”-névhasználattal, a főhős nevének elhallgatásával általános érvényűvé és példázatosá teszi a művet.
- A novella a „szlávosan érzékeny lélek”, a Petőfi-eszménykép és a 26 éves kor említése révén B. és Petőfi Sándor sorspárhuzamára, a háborúban áldozattá váló művész alakjára utal.
- B. halála a háborús művészethalál jelképe is egyben.
- B. művész alakja a novellában a láng-metáforában bomlik ki (tele tűzzel, régi tervek lángoltak fel benne, égő szemekkel, lobogott, mint egy ég felé törő ária). A tűz képzete az önmérsztő lángolás motívumában megelőlegezi a tragikus művészhalált.
- A novellában visszatérő motívum az arc. B. jelentéktelennek és érdektelennek tartotta az olasz fagyaltos arcát. Halála visszaigazolta ezt az értékítéletet: a háború általános értelemben arctalan, pusztító erőként jelenik meg a műben.

- A fagyaltárus visszaemlékezésében kedvesnek tartotta a halott B. arcát. Ez a motívum a háborúban elesettek egyediségét és egyszerűségét hangsúlyozza.

Stilisztikai alakzatok:

- költői képek: lobogott, mint egy ég felé törő ária, hangokból szőtt lélek húrjain,

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a *Javítási-értékelési útmutatótól* eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

MŰÉRTÉLMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: TÉMAKIFEJTŐ DOLGOZAT/ESSZÉ ÍRÁSA

A költői hitvallás az irodalom jellegzetes témája. Mutassa be ezt a témát Babits Mihály költészetében! Dolgozatában kövesse végig a költői életműben Babits Mihály ars poeticájának alakulását! Elemzésében legalább három, különböző alkotói korszakból származó műre támaszkodjék! Térjen ki a lírai beszédmódok jellegzetességeire is!

Megoldása 500–800 szó terjedelmű legyen!

Feladatspecifikus értékelési szempontok

A **Tartalmi minőség** szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha

- a dolgozatíró végigköveti az életműben Babits Mihály ars poeticájának alakulását,
- legalább három, különböző alkotói korszakból származó versre támaszkodik,
- kiter a lírai beszédmódok jellegzetességeire.

Lehetséges tartalmi elemek

I. Babits Mihály ars poeticájának alakulása a költői életműben

- Babits Mihály *Levelek Iris koszorújából* (1909) című kötetének prologusa: az *In Horatium* (1904) című költemény: ars poetica.
- A versben a beszélő Horatius ellenében szólal meg. Hitvallásában önmagát „*múzsák papja*”-nak nevezi.
- Létbölcseleti és művészetfilozófiai megállapításait kiválasztott, értő befogadóknak ajánlja; az „*alacsony tömeg*”-től elhatárolódik.
- Költői feladatának újszerű művek magalkotását tekinti, az imitatív művészi tevékenységet elveti („*hadd dalolok soha / nem hallott verseket ma*”).
- Hitvallásában ezért a „*soha-meg-nem elégedésnek*” programját fogalmazza meg.
- A lírai én művészetbölcseleti felismerésében azonban a szöveg tanúsága szerint is nyilvánvalóvá válik, hogy az újszerűség csakis a hagyomány talaján fejlődhet. Vagyis a költő feladata a hagyomány és újszerűség egyidejű érvényesítése az alkotási folyamatban. Ezt a vélekedést jelöli a lírai én a „*szabad szolgáljuk*” oximoronnal.

-
- A kötetcímben is szereplő, a verszárlatban uralkodóvá váló jelkép, az önmagába visszatérő (állandó), ám minden pontján más és más valóságú (újszerű) koszorú is ezt a hitvallást erősíti meg.
 - A *Levelek Iris koszorújából* című kötet záró költeménye: *A lírikus epilógja* (1903). A vers szintén ars poetica.
 - A költemény az *In Horatium* párverse, ami a kötet zárszavaként a nyitány (*In Horatium*) költői vállalásának sikertelenségét panaszolja el.
 - Az „*a mindenséget vágyom versbe venni*” költői programja az alkotói felismerésben a megismerés szubjektivitásának korlátaival találkozik. Az önmagába „*vak dióként*” bezárt „börtönlét” az ars poeticában vállaltak kudarcát szemléltető metaforaként jut központi szerephez a versben.

 - *A gazda bekeríti házát* (1925) című versében költői hitvallása egyfajta mandátumos költőszerep viselésére készíti Babitsot. A költeményben hozzá közel álló lírai én a múlt értékeinek őrzőjeként határozza meg önmagát. A formailag saját kertjéhez szóló, a valóságban azonban saját magát megszólító versbeszélő a középkori szerzetes példáját követve érzi belső erkölcsi parancsnak, hogy a humánus mellett az emberiség szellemi értékeit az utókor számára megőrizze.
 - *Cigány a siralomházban* (1926) című létösszegző ars poeticájában a lírai én visszatekintő nézőpontból szemléli pályáját, annak különböző szakaszait és e pályaszakaszok költőszerepeit. A felsorolásban a pályanyitány öncélú szépségeszménye („*szárnyas / fényes, páncélos, ízelt bogarat*”) után a háborúellenes költői hang megszólalási parancsát, majd a modern ember léttapasztalatának, a magánynak a költői megfogalmazását, a versírás jelenjében pedig már csak a részvételtjes panasz kifejezését („*Csak a könny, csak a könny, csak a könny hull*”) tartja alkotói feladatának.

 - A *Mint különös hírmondó...* (1930) című alkotásban Babits a prófétaszerephez közeledve különös hírmondóként jellemzi magát költői szerepében. Hitvallása szerint neki, aki „*nagy hír tudója*” szembe kell fordulnia az érdektelen emberi történetekkel és a barbársággal és a természet örök rendjét kell hirdetni. Az „*ősz van!*” – felkiáltásával az évszakváltozás múlhatatlan rendjére figyelmeztet, ami, hite szerint, fölötte áll minden mulandó emberi cselekvésnek. Az ars poetica tehát az egyetemes értékek hirdetésének belső parancsát fogalmazza meg.
 - A *Csak posta voltál* (1932) című alkotás ars poetica-jellegű mű. Lírai alanya a nyomhagyás problematikájának vizsgálatától a prófétaszerep lényegének felismeréséig jut el gondolati költeményében. E felismerésben saját szerepét a „*s csak posta tudtál lenni és meder*” – metaforában fogalmazza meg. Hitvallásának lényege, hogy költőként közvetítő szerepe van, mely szerint a múlt értékeinek továbbadása és egy magasabb rendű erkölcsiség hirdetése jelenti elsődleges feladatát. Ennek a feladatnak pedig úgy kell megfelelnie, hogy közben saját személyisége szinte láthatatlan marad.
 - A *Jónás könyve* (1937–38) című elbeszélő költemény a jónási szereppárhuzamban már egyértelműen prófétának mutatja Babitsot. Bár a prófétaszereppel való teljes azonosulás még ebben a műben sem történik meg, a költői szereppel kapcsolatosan a mű mégis az ars poeticák sorába illeszthető. Hitvallásának lényege, hogy az alkotóművész Isten/ egy magasabb erkölcsiség szócsöve, aki küldetését kapja és nem választja, aki e küldetés útjából végérvényesen kitérni nem tud és aki szükségképpen alá kell, hogy rendelődjön

mind a magasabb erkölcsiségnek, mind pedig magának az üzenetnek, amelyet célba kell juttatnia.

- A babitsi ars poeticák sorát az életműben a **Jónás imája** (1939) című költemény zárja. Az alkotásban a teljesen egybeforr a prófétaszereppel („*s szavaim hibátlan / hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran / szólhassak*”). Saját költőszerepét itt már egyértelműen Isten (a Gazda) üzeneteinek közvetítésében értelmezi.

II. A lírai beszédmódok jellegzetességei

- Az **In Horatium** (1904) című vers megszólalója a bevezetésben megszólítja és kizárja befogadói köréből az „*alacsony tömeg*”-et. Műve első belső egységében, befogadóihoz fordulva, egyes szám második személyben fogalmaz. A következő versegységben hitvallását egyes szám első személyben összegzi.
- A **lírikus epilógja** (1903) lírai alanya egyes szám első személyben, panaszos hangon fogalmazza meg személyes fájalmát a költői vállalás sikertelensége okán.
- A **gazda bekeríti házát** (1925) megszólalója formailag kertjét szólítja meg, lényegében azonban saját magához fordul belső erkölcsi parancsa megfogalmazásakor.
- A **Cigány a síralomházban** (1926) megszólalója egyes szám első személyben beszél el a költészet szerepével kapcsolatos hitvallását.
- A **Mint különös hírmondó...** (1930) lírai alanya hosszú késleltetés után vállalja fel saját közvetítő szerepét. Ebben a szövegrészben egyes szám első személyű közléselemeket használ.
- A **Csak posta voltál** (1932) önmegszólító vers. Lírai alanya egyes szám második személyben fordul önmagához. Ez a poétikai megoldás a személyiség belső vitáinak kivetíthetőségét teszi lehetővé.
- A **Jónás könyve** (1937–38) című elbeszélő költemény narrátora Jónás próféta történetét egyes szám harmadik személyben mondja el. Az alkotó és hőse között lévő szereppárhuzam ismeretében ez az elbeszélési mód azt bizonyítja, hogy a prófétaszereppel való végleges azonosulás a babitsi pályán ekkor még nem következett be.
- A **Jónás imája** (1939) megszólalója már vállaltan azonosul a prófétaszereppel. Ezt a hitvallást a megszólalás hangsúlyos egyes szám első személye jelzi.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható!

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
 - szerkesztési hiba: - - - - -
 - szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
 - logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
 - logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
 - nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik: ~~~
~~~~
- Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.
- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
  - fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
  - szövegbeli hiány jele: √
  - a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától *A magyar helyesírás szabályainak* 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központozási hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, szimbólum, ars poetica, motívum, avantgárd)
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. a *-ban/-ben* és a *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.

- A helyesírási hibákat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban, valamint a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- A vizsgadolgozat műértelmező szövegalkotási feladatát (egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé) **szószámától függetlenül javítani, értékelni kell**, majd a helyesírási hibapontokat a szövegértési-nyelvi feladatsor és az irodalmi feladatlap helyesírási hibapontjaival összesíteni kell. Az összesített pontszámok alapján állapítja meg a javító tanár a vizsgadolgozat helyesírási pontszámát.
A vizsgadolgozat műértelmező szövegalkotási feladata (egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé) **a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető**, ha a vizsgázó a feladatot nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a javító tanár a szövegértési-nyelvi feladatsor és az irodalmi feladatlap helyesírási hibapontjai alapján állapítja meg a vizsgadolgozat helyesírási pontszámát.
Az íráskép értékelésében az általános értékelési szempontok az irányadók.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat egy vonallal áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználát pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban (pl. *friss*, *kommunikáció*, *kötelezettség*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel*, *dühhel/dühvel*, *százzsor*, *színpad*, *mondja*, *hallgat*, *egyed*, *gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia*, *Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia*, *balatoni*, *móriczi*, *adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy*, *megy le*, *le fog menni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése (pl. *folyik*, *folyjon*, *megfojtja*)
- a felszólító módú igealakokban (pl. *higgyen*, *hagyja*)

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, a tagadott szóval, a tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc*, *búra*, *immunis*; az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), kémiaszakkör, szabadvers, szerelmes vers*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központoszási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központoszási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központoszási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek hiánya vagy téves használata
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1–3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központoszási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központoszási hibákkal 4 hibapontnál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központoszási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	0
3–4	–1
5–6	–2
7–8	–3
9–10	–4
11–12	–5
13–14	–6
15–16	–7
17–	–8

Az íráskép értékelése

Nem vonható le pont, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.

1 pont vonandó le, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, de a külső forma hibái (javítások, ékezethasználat rendezettsége) többször, visszatérően, de néhány hibánál nem többször kifogásolhatók.

2 pont vonandó le, ha az íráskép nem vagy alig olvasható, a dolgozatíró a javítás szabályos módjától eltérően javít, az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. Dolgozata összességében rendetlen, rendezetlen munka benyomását kelti.